قوتابخانە

بەکر دەروێش
(خورماتوو)

قوتابخانەکە لە پەراوێزی شاری خورماتوودا بوو، لە هۆڵێک و دوو ژووری تاریک پێکهاتبوو، باخچەیەکی چکۆڵەشی هەبوو، باخچەکە سێ دار چناری تێدا بوو، دارەکان هەمیشە لەگەڵ ڕەشەباکەدا لە شەڕێکی دەستە و یەخەدا بوون، باکە تا ڕادەیەک هەتکی کرد بوون، لق و پۆی پێیانەوە نەهێلاَ بوو، دارەکان بە هاژ و هووژیان مامۆستای قوتابخانەکەیان بێزار کرد بوو، ئەو بەیانییە مامۆستاکە لەگەڵ شریقە و قلیشانی دارەکان و هاژە و گڤەی ڕەشەباکەدا هێندە شپرزە و بە پەلە لە ژوورەکەی هاتەدەر سەری و دەستێکی بەسەر قەرەوێڵەکەوە جێما، لە باخچەکەدا کەوتە سەرسمدان و کێشای بەدارێکدا و پاشەوپاش گەڕایەوە، سەری سوڕما بوو بۆ هیچ نابینێ؟ دەستی برد بۆ سەری نەما بوو، ڕاچەڵەکا و هاواری کرد: کوا سەرم؟! کەللە سەرەکەی بە غەڵبە غەڵب لە دەرگاکەوە هاتەدەرەوە، بە دیواری هۆڵەکەدا هەڵزنا و وەک کۆترێکی باڵ کراو کەوتە خوارەوە، مامۆستا هەڵی گرت و خستیە جێگاکەی خۆی، ڕووناکییەکی بۆر بەرچاوی ڕوون کردەوە، بینی قوتابییەکان لە پۆلەکەدا خڕ خەوتوون، ئەمیش بە پەلە کورسییە چکۆڵەکەی هەڵگرت و چوو لە پشت مێزەکە لێی دانیشت، ئینجا چاوێکی خەواڵووی هەڵهێناو تەماشایەکی ئەو سەری پۆلەکەی کرد بینی سەرکە (گا) یەک بە دیواری پۆلەکەدا هەڵواسراوە، گایەکی ڕەش مقنی شاخ لە خوار بوو، زەنگەڵەیەکی لە ملدا بوو، سەیری قوتابییەکانی دەکرد، کە دیتی مامۆستاکە سەیری دەکات گوتی: چییە گات نەدیوە وا سەیرم دەکەی؟ مامۆستاش بە سەرسوڕمانێکەوە وتی: هەی بەزیادم نەکرد تۆ لێرە چ دەکەی؟ گاکە وەڵامی نەدایەوە هەر خەریکی کاوێژکردنی خۆی بوو، مامۆستا دووبارە لێی پرسی: پێم ناڵێی تۆ لەم پۆلەدا چی دەکەی؟ گاکە مۆڕەیەکی لێکرد و وتی: من گابۆرم گابۆرم

نامناسی؟ مامۆستا کە ئەمەی بیست مەچەکی خستە ژێر سەری و وەک قوتابییەکان لێی خەوتەوە، هەر کە خەوی لێ کەوت و نەکەوت (گا) کە بە زرەی زەنگەڵەکەی هەڵی ساند، مامۆستا کتێبەکەی گرت بە دەسیەوە و چوو لە بەردەم سەبوورەکە ئەم شیعرەی خوێندەوە:

(ئای چەند حەزم لە بیستنی پێکەنین و لە بینینی خەندەی لێوە
چەند حەزم لە بینینی کانیاوی شاخ و ڕەز و گوڵاڵەی دەشت و کێوە
چەندم حەز لە گوڵ و بەهار گەڵای سەوزە
لە گەڕانی سەر دەریا و لە زەردەی لووتکەی بەرزە)

ئینجا ویستی کتێبە لەسەر مێزەکە دانێ و ئەم شیعرە بنووسێ، دیقەتی دا دەستی ڕاستی پەڕیوە، ناچار لێی خەوتەوە، قوتابییەکان هێشتا هەر خەوتبوون، پۆلێ سەربازی ون لە جادەکەدا بە مەشق دەڕۆیشتن، کە گەیشتنە ئاستی پۆلەکە سڵاوێکی سەربازییان بۆ مامۆستا لێداو سەرەو خوار بوونەوە، سەربازەکان پڕ چەک بوون، هەمووویان لاو بوون، زۆربەیان وێنەی دڵدارەکانیان لە جزدانەکانیاندا بوو بێجگە لە وێنەی دۆست و ناسیاوەکانیان، مامۆستا هەر چۆنێ بوو لەسەر سەبوورەکە نووسی «پۆلێ سەربازی ون = بە پۆلێ باڵندەی کەشراو» تا ئێرە قوتابییەکان هەر خەوتبوون، لە پەنجەرەکەوە خۆر هاتبوو لەسەر ڕەحلەیەک لەگەڵ قوتابییەکاندا خەوتبوو (مامۆستا بە تەمای هەڵاتنی خۆری ڕۆژێکی نوێیە، کەچی جەنابی هاتووە لێرە خڕ لێی خەوتووە) پۆلە سەربازەکە بە جادەکەدا دووبارە گەڕانەوە، مامۆستا لە پەنجەرەکەوە تەماشایەکی کردن و وتی:

(ئای چەند ڕقم لە ڕەنگی ڕەش و تەقەی تفەنگە
لە دیمەنی جەستەی برژاوی نێو کوورەی جەنگە
ئای چەندم ڕق لە شەڕ و برسێتی و ڕەنگی خوێنە
لە لوولەی ڕەشی تۆپی ماڵ سووتێنە).

دوا بە دوای ئەویش سەربازەکان بە یەک دەنگ ئەمەیان وت، لە دوور دەنگی ئامبولانس دەهات بەرەو قوتابخانەکە دەچوو، لەبەر دەرگای قوتابخانەکە چوار کەسی بەرگ سپی کە دوو عەرەبانەیان پێ بوو لە ئامبولانسێک دابەزین و بە پرتاو بەرەو پۆلەکە ڕۆیشتن، ئامبولانسێکی تر هات، ئەو ناوە پڕبوو لە خەڵکی بەرگ سپی، هەر عەرەبانەیەک دووسێ قوتابیان خستە سەری و هاویشتیانە ئامبولانسەکانەوە و بردیانن، باریکە خوێنێکی ڕەش لە پۆلەکەوە تا بەر دەرگای قوتابخانەکە درێژ ببووەوە، لە پۆلەکەشدا مامۆستایەکی بێ سەر و دەست وانەی بۆ کۆمەڵێ تەختەی بەتاڵ و سەرکە گایەک دەوتەوە.

منداڵ و دایک

منداڵێک لەبەر دەرگای ماڵێکدا کز و کۆڵەوار دەگری، ژنێکی عەبا بەسەر لە دەروازەیەکەوە بەرەو بازاڕ تەکان دەدات، لە دوور، لێرە، لە نێو شار گڤەی با دێت، شلیفی گەڵاکان ڕادەماڵێ، بەفر کڕێوە دەکات، شۆفێرەکان زەرد زەرد لە پشتی جامی سەیارەکانیانەوە جگەرە دەکێشن و تەماشای دەروازەکان دەکەن، کابرایەک ڕۆژنامەیەک لە گیرفانی دەردەهێنێ و دەست دەکات بە خوێندنەوەی، منداڵەکە بە شوێن دایکیدا دەکەوێتە ڕێ، ژنەکە لەبەر دوکانێکدا مامەڵەی هەندێ سەوزە و میوە دەکات، ئەوەیان کیلۆی بە هەزار دینارە، ئەی ئەمەیان؟ پێنج سەت، گرانە؟ گرانە مەیکڕە! ئەی چی بخۆین؟ هیچ! سێ ڕۆژە داوای دانەیە سێو دەکات، هیچ نەما داوای کات سێو نەبێت؟ کوڕە سەلکێ پیازی بەرێ چوزانێ کامە سێوە؟ شۆفێرێک بانگ دەکات: یەک نەفەر دەردەچین باڵا کاکە یەک نەفەرمان ماوە دەڕۆین؟ ژنەکە لە شەقامەکە دەپەڕێتەوە دەچێتە بەر دوکانێکی وردەواڵە فرۆش کابرا لە پشتی ڕۆژنامەکەوە نیگایەک دەگرێتە ژنەکە، تەزوویێک بە گیانیدا دێت، سەیرێکی وێنەی ئەکتەرە شۆخەکە دەکات دیسان بە باڵای ژنەکەدا دەڕوانێ، وەرنەوە کاکە وەرنەوە سێوی چاک کیلۆی بە یەک و نیو، دوکاندارێک: هەڕاجە برام هەڕاجە وەرنەوە تەماتەی چاک و پاک، ژنەکە بڕێک نوقڵ و پسکێت هەڵدەگرێ بە دەستە لەرزۆکەکانی هەندێ پارەی شڕ دەدات بە دەستی کابرای خاوەن دوکانەوە، خوشکە ئەمەیانم بۆ بگۆڕە داڕزاوە ناڕوات، چەند ساڵە هەڵتگرتووە؟ نیمە لەوە زیاترم نییە، نیتە شتەکان بگێڕەوە، دوو ڕۆژە داوای دوو دانە نوقڵ دەکات، هیچ نەما نوقڵ نەبێت؟ چووزانێ خورمایەکی بەرێ و بڵێ ئەوە نوقڵە، کابرا دەکەوێتە بەراورد کردن لە نێوان ژنەکە و ئەکتەرە شۆخەکەدا، لەم جوانترە ئەگەر جلەکانی ئەمی لەبەرکەی، ناسکە دەڵێی کێکە؟ ژنەکە نوقڵەکان دەگێڕێتەوە گێژ دەبێت، خەریکە بکەوێ، فرمێسک لە ئەوکیدا پەنگ دەخواتەوە، دوکاندارێک ئەولا خوشکم ئەولا ئەو غەرازانەت شێلا نایان بینی؟ کابرایەک بەسە کاکە بەسە ئەوڕۆ زۆر پێکەنیت بڕێکی بهێڵەوە بۆ سبەی، نا کاکە نا کێ دەڵێ تا بەیانی دەمێنم؟ دەمێنی بەخوا دەمێنی؟ کڕێوەکە دەبێ بە ڕەهێڵە منالەکە ڕەق دەبێتەوە، شۆفێرەکە لە جامەکەوە سەر دەردێنێ: خۆت لادە دایکم خۆت لادە خۆ سەت هۆرن بە فلسێک؟ موسافرێک: خانم بازاڕی دەکا و ئەفەنیش لە ماڵدا لێی خەوتووە، ژنەکە بە هەندێ سەوزە و میوەی گەنییەوە دەگەڕێتەوە ماڵەوە، لە ڕێگا کۆمەڵێک خەڵک دەبینێ پاچ و بێڵیان پێیە و تەرمی منداڵێکیش بەسەر شانی

سێ چوارێکیانەوەیە و بەرەو گۆڕستان دەیبەن، ئەوە چییە براله ئەوە چییە کێ مردووە؟ هیچ نییە خوشکە هیچ نییە منداڵێکی هەتیوی بێ خاوەن لە دەروازەی بازاڕەکەدا ڕەق هەڵاتبوو دەیبەین دەینێژین؟!

بە ڕێگاوە بەرەو تونێل

لە کاتێکدا هێڵی شەمەندەفەری تەمەن ویستگە بە ویستگە فارگۆنی جەستەم بەرەو تونێڵی گەورە دەبات، تازە بە تازە مەحوی گوتەنی سەرم وەک منداڵ بۆ شنەی ژیان گڕوگاڵ دەکات، دەنگێک کە هەر لەوانەیە دەنگی ڕوحی خۆم بێت پێم دەڵێت: گەلحۆ تازە لەم ئاخر و ئۆخرەی تەمەندا بە تەمای چیت؟ تۆیەکی بەرخۆر کە لە هەموو تەمەنتدا هەر خەریکی خواردن بووی، مەگەر خودا بزانێ تاکو ئێستا چەند فەردە نان و برنج و ساوەرت خواردووە؟ چەندان تەنەکە ڕۆن و شەکر و چایی و چەندان سەبەتە میوەت خواردووە؟ چەندان دەست جل و بەرگی باڵەت دڕیوە؟ لە هەڵەگەڕی ئەملاو ئەولادا چەندان جووت پێڵاوت دڕیوە؟ لە چەنەبازی و مشتومڕی بێ هودەدا سێ تاقم ددانت فڕێ داوە؟ لە تەماشا و بینینی دەیان دیمەنی قەڵپ و ناڕێکدا، چەندان چاویلکەت گۆڕیوە؟ تازە چی بە چی دەکەی! تۆ چیت؟ کام داهێنان و شاکار و خێر و بێرت؟ تۆ سەرباری، جگە لە پیس کردنی ژینگە چیت پێ هەڵدەسووڕێ! تەقە تەقی فارگۆنی شەمەندەفەرەکە نێو بە نێو بە ئاگات دێنێتەوە، لە چاڵاوی ئەو زەلکاوەت قورتار دەکات، کەچی زۆری پێ ناچێ دووبارە تێی دەکەویتەوە، مەلە قرغنەکانی نێو مێشکت هەڵبەزو دابەزیانە دەیانەوێ لەو تاریکستانە بێنەدەر، کەچی قووڵی ئەو بیرە ڕێگایان پێ نادات، ئاورێک لە ڕابردووت دەدەیتەوە، جگە لە پەرێزێکی پڕ لە دڕک و دەغەڵ چی تر نابینی، گەرووت وشک و تفت و تاڵە، بۆچۆڕێ ئاوی خواردنەوە، بە چنگ دەکەویتە هەڵکەندنی تەڕاییەکەی بەر پێت، جگە لە گوێلێ قوڕاو هیچی ترت گیر نابێ، پەنجەت لە قوڕگت هەڵدەخەی دەتەوێ هەناوت دەربێنی، هەست بە ئازار دەکەی، بەملا و بەولای خۆتدا دەکەویتە سەر ڕاوەشاندن، حەز و ئارەزووەکانت لە پیرە فارگۆنی جەستەت دێنەدەر و بە پەیژەکانی تەمەندا دادەگەڕێن، بۆ زیاتر دڵنیا بوون سەر لە نوێ ڕۆژەکانی تەمەنت بەسەر دەکەیتەوە، تا چاوبڕکات سەرابە و لەو سەریشەوە تونێڵێکی گەورەیە، لە ناخی خۆتدا دەڵێی خۆ ئەم دەنگە ڕاست دەکات! ئینجا لە گیرفانەکانتدا لە کلیلێک دەگەڕێی دەرگای ژیانێکی تازەت بۆ بکاتەوە تا بتوانی دوو ڕۆژ زیاتر بژی، کەچی خۆشت نازانی ئەم داکۆکی کردنەت لە چییە؟ خۆ تۆ لەم ژینە چ ئۆخەیەکت نەکرد، ئەدی ئێستا بۆچی وا توند بە هەردوو دەست ژیانت گرتووە و دەتەوێ ڕۆژێک زیاتر بژی؟ ئەم بنیادەمە گیانەوەرێکی سەیرە؟ بۆ بوون و نەبوون هەزار بیانووی پێیە، بۆ ڕەوا بوونی مەینەتی و نەداری و ئێش و ئازارەکانی ژیان هەزار و یەک پاساو دەهێنێتەوە، تۆش یەکێکی لەم خەڵکەی دەتەوێ بە هەر هیمەت و قیمەتێک بووە دوو ڕۆژ زیاتر بژی! تۆ دەست بەرداری ژیان نابیت، دەتەوێ پەردەیەکی سپی بەسەر ڕابردووتدا بدەی و سەر لە نوێ لە نووکەوە دەست پێ بکەیتەوە، ئەم جارەیان دەتەوێ کەسێکی تر بیت، کەسێکی سپی پۆشی نوورانی، کەسێکی تازە بابەت، ڕووخۆش و بە ماریفەت، داهێنەر، بزەیەک دەتگرێ، بزەکە دەبێتە پێکەنین، پێکەنینەکە دەبێتە قاقا، قاقا بە خۆت پێدەکەنی، لە پڕ دەدەی لە پڕمەی گریان و تاوێکی چاک دەگری، کاتێک چاو هەڵدەبڕی چوار تەنیشتت تاریکییە، کۆمەڵێ چاوی زیت و زەق تەماشات دەکەن، خەریکە بتۆقی، هەی پێی لێ دەکەی و هەڵدێی، بۆکوێ دەڕۆی تاریکییە، لە سیپەیەکدا پریازگەکانی عومر دەگەڕێی، منەی دەنکێ چکلێت دەکەی، تامی دەمتی پێ خۆش کەی، لەغاوەی دەمت گەچۆڕی سپی هەڵداوە، لێوت چەندان قەتماغەی بەستووە، نەک بە دەنکێ چکلێت بەڵکو بە چەندان گڵاس شەکراویش تازە شیرین نابێ، کەچی سەرت هەر شنە شن دەکا و هەر بە تەمای لە نووکەوە دەست پێ بکەی، ئاوات دەخوازی ئینسان وەک دار وا بوایە، هەرکە بیان بڕیبا ئەو لە کرۆکەوە وەچەیەکی تازەی بکردایەتەوە، نەمامی ساوای شین و کەسک، داخی گرانت هەر ئەمە بوو، ئەو شەوە ئەنۆزت نەکرد، بەدەم گینگڵ دانەوە شەبەقت کردەوە، کە دەستت لەسەر چاوت دانا، بینیت وا دوور تونێڵێکی گەورە دەمی کردۆتەوە، شەمەندەفەری تەمەنیش لە ئانوساتی نقوم بووندایە، بە پەلە خۆتت کۆ کردەوە و ئەو چەند جڕو جانتایەی پێت بوو، هەڵت گرت و بەرەو دەرگای واگۆنەکە چووی، دەتویست بە پەلە دابەزی، کەچی پیرە شەمەندەفەر وا توند دەڕۆشت، بواری دابەزینی نەدایت، بەو ئومێدەی لە نزیکترین ویستگە دابەزی، کەوتیتە تەماشا کردنی دیمەنەکانی لا ڕێگاکە، بێ ئەوەی بزانی، تازە هیچ ویستگەیەک لەسەر ڕێگا نەماوە و بۆ گەیشتن بە تونێڵی گەورەش تەنیا چەند ساتێک ناوە، خوێندنەوەی چیرۆکەکەت پێ تەواو نەکرا، جگەرەیەکت داگیرسان و کەوتیتە بیر کردنەوە لە پاڵەوانی چیرۆکەکە، لە کەسێک دەچێ دەیناسی و بیرت نایەتەوە کێیە، بیرت لە ژیاننامەی زۆر کەس کردەوە، بەڵام نەتدۆزییەوە، کەچی دڵنیایی ئەمە ژیاننامەی کەسێکە دەیناسی، کێیە بیرت نایەتەوە، دووبارە زۆر کەست بەسەر کردەوە بێ سوود بوو، وەلێ خۆتت لەبیر نەبوو بۆیە نەتناسییەوە.